

Johanna Almqvist och Olle Widhe

Att känna sig som en läsare

Läsa-själv-böcker och lättläst i Barnbiblioteket Saga under 1940-talet

Feeling Like a Reader: Independent Readers and Easy Readers in Barnbiblioteket Saga during the 1940s

Abstract: In 1935, Signe Wranér succeeded Amanda Hammarlund as editor of the book series Barnbiblioteket Saga at Svensk läraretidnings förlag, initiating a shift in the publication profile. Following Annette Wannamaker and Jennifer Miskec, this article explores the development of “Independent Readers” and “Easy Readers” in the series during the 1940s. Our conclusions are that the publishing house focused on two key approaches: linguistic adaptation, exemplified by Ingrid Wallerström, and psychological alignment, as seen in works by Kaj Juel Nielsen and Bodil Farup. These books featured simplified language, larger text, and thematic affiliation with contemporary views on child psychology and pedagogy – empowering the reader on a formal as well as a thematic level. The study also shows that this part of the book series was aimed at both the youngest schoolchildren and pupils in special education, blurring the lines between Independent Readers and Easy Readers. By analyzing books, correspondence, and manuscripts, the study contextualizes these publications within historical debates on education and children’s literature, offering new insights into the history of Swedish children’s literature.

Keywords: Early Readers, Independent Readers, Easy Readers, psychology, publishing history, editing, empowerment, Svensk läraretidnings förlag, Barnbiblioteket Saga

©2025 J. Almqvist, O. Widhe. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children’s Literature Research*, Vol. 48, 2025 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v48.1009>

I samband med Amanda Hammarlunds död hösten 1935 tar den tidigare redaktionssekreteraren Signe Wranér över redaktörskapet för bokserien Barnbiblioteket Saga på Svensk läraretidnings förlag. Skiftet leder till gradvisa förändringar i utgivningsprofilen och en av nyheterna är tydligare åldersdifferentiering. På 1940-talet publiceras böcker med gles text och tydlig inriktning på barn som just har lärt sig att läsa, det vill säga böcker för "nybörjarläsaren" – en benämning som dyker upp i dagspressens recensioner och litteraturhandledningar i samband med förlagets nya satsning.¹ Den relativt sammanhållna raden av nybörjarböcker i Barnbiblioteket Saga skiljer sig från tidigare delar i bokserien vad gäller typografi, men den är också intressant med avseende på språk, barnsyn, tematik och bild. Utöver folkskolans nybörjarläsare är en uttalad målgrupp för utgivningen elever i den så kallade hjälpskolan. Nybörjarböckerna kan därmed beskrivas som en särskilt anpassad och lättläst litteratur.

Vår artikel syftar till att utveckla mer kunskap om den nybörjarorienterade utgivningen i Barnbiblioteket Saga under 1940-talet med särskilt fokus på Wranérs redaktionella roll. På så sätt vill vi inte bara bidra med kunskap om förlaget och dess centrala personer utan också om tidiga satsningar på lättläst litteratur. Det rör sig om tio böcker och för att identifiera dem har vi i första hand tittat på formgivningen.² Men vi har också beaktat Sagas stora försäljningskatalog från 1957 och åldersklassificeringarna "4-7 år" och "5-8 år", samt de pedagogiska klassifikationerna "Stor stil" och "Inga ljudstridigt tecknade ord". Ytterligare ett tecken på att förlaget försöker lansera en tydligt avgränsad kategori av böcker är att de i marknadsföringen presenterar dem tillsammans. Av vår undersökning framgår att nybörjarböckerna både vidareför och förnyar tankar om anpassning och åldersdifferentiering i förlagets tidigare utgivning.

Tanken om en särskild nybörjarlitteratur har funnits i åtminstone 200 år (Caponegro). Annette Wannamaker och Jennifer Miscek menar emellertid att benämningen "Early Readers" (nybörjarböcker) lanserades i USA först på 1950-talet. Enligt dem fungerar nybörjarböcker som en paraplyterm för andra liknande förlagskategoriseringar såsom "Easy Readers" (lättläst), "Beginning Readers" (böcker på nybörjarnivå) och "Independent Readers" (läsa-själv-böcker) (3).³ Deras lösa definition av nybörjarböcker avser böcker som barn för första gången kan bemästra på egen hand när de precis har lärt sig att läsa. Böckerna omfattar ofta flera systematiskt utarbetade svårighetsgrader och syftar till att lotsa läsaren vidare till nästa nivå som läsare:

Early Readers, however, deserve much more scholarly attention and careful thought. Significantly, they are, for many younger readers, their first opportunity to engage with a work of literature on their own, to feel a sense of mastery over a text, and, ideally, to experience pleasure from the act of beginning to read independently (Wannamaker och Miskec 1-2)

I vissa fall är det värdefullt att hålla isär kategorierna, och exempelvis skilja mellan "läsa-själv-böcker" och "lättläst". Våra exempel från Barnbiblioteket Saga visar dock att de böcker som ges ut som läsa-själv-böcker på 1940-talet också marknadsförs som lättlästa för hjälpskolan, för dem som har svårt att lära sig läsa, vilket grumlar gränsen mellan kategorierna. Nybörjarböcker ramas vanligtvis in som en litteratur sanktionerad av pedagogiska experter med en eller flera av följande beståndsdelar: kontrollerad vokabulär med ord som är tydligt anpassade efter tänkt mottagare, enkel meningsbyggnad, större typsnitt, glesare text, stödjande illustrationer och ett innehåll som är både moraliskt och psykologiskt kontrollerat. Ofta ska böckerna utgöra trappsteg på vägen mot den så kallat "riktiga" läsningen. Den tidiga och lättlästa litteraturens konstnärliga utformning kan därför vara underordnad bruksvärdet (Wannamaker och Miskec).

Forskning om lättläst litteratur i Sverige har bland annat fokuserat Skolöverstestyrelsens satsning LättLästa böcker (LL-böcker) som sträckte sig mellan 1968 och 1988. Antologin *Den olydiga boken. Om lättläst-bokens kommunikativa rum* (1995) behandlar LL-utgivningens olika funktioner, från den inkluderande och socialt förankrade aspekten till illustrationernas betydelse (Johannesson och Qvarsell), medan Karin M. Wennströms avhandling *Åndras vägnar. LL-boken som litteratur-, kultur- och handikappolitiskt experiment* (1995) berör LL-verksamheten som litterärt kretslopp och demokratiexperiment. LL-böckerna var inte tänkta för skolbruk utan hade "en allmänt kulturell ambition" (Johannesson 16). Bakom utgivningen fanns en demokratisk tanke om att alla typer av läsare skulle ha rätt till högkvalitativ litteratur - inte helt olik Svensk läraretidnings paroll gällande barnlitteraturen. LL avsåg emellertid lättläst litteratur för kulturellt förbisedda personer - vuxna personer med läs- eller andra typer av svårigheter - medan vår studie riktar in sig på nybörjarlitteratur för barn. Utöver detta vill vi nämna att Anna Nordenstam och Christina Olin-Scheller har skrivit om lättläst för barn och unga från 1960-talet och fram till i dag, vilket utgör en givande kontext för vår undersökning av 1940-talet.

Det är inte helt rättvisande att beskriva Svensk läraretidnings förlag som ett tidigt lättläst-förlag. Men en viktig uppgift som förlaget tar sig an från första början är den pedagogiska och estetiska anpassningen av klassiska böcker och folksagor för unga läsare – ofta inramad med påståenden om att pedagogisk expertis står för urvalet. Förlaget bildas i samverkan med den nationella sammanslutningen Sveriges allmänna folkskolläraeförening, som arbetade för att förbättra villkoren för folkskolans elever och lärare. Deras största satsning, bokserien Barnbiblioteket Saga, lanseras 1899 för att tillhandahålla en både prisvärd och sund barn- och ungdomsläsning som främjar folkskolebarnens fantasi och lust att läsa (Klingberg 36). Tidigare forskning om Svensk läraretidnings förlag och Barnbiblioteket Saga har främst intresserat sig för de två första perioderna i förlagets historia, då Emil Hammarlund respektive Amanda Hammarlund fungerade som bokseriens formella redaktörer (Klingberg; Zweigbergk, *Barnboken*; Kåreland, *Gurli Linders barnbokskritik*; Bergstrand; M. Andersson; Widhe).

Sara Kärrholm har uppmärksammat att förlaget mellan 1925 och 1962 riktar in sig på flera målgrupper – flickor och pojkar från olika samhällsklasser och i olika åldrar. Det rör sig om bokserier som Ungdomens bibliotek (1925–1947), Stjärnböckerna (1937–1950) och Pelarböckerna (1958–1962). Idén att satsa på nybörjarböcker ligger i linje med den breddning av sortimentet som Kärrholm pekar ut. Vårt bidrag till befintlig forskning är kunskaper om den tidigare inte uppmärksammade nybörjarlitteraturen och Wranérs roll för denna. Vad innebar hennes redaktörskap för den nya pedagogiska utgivningen av läsa-själv-böcker och lättläst litteratur? Hur såg den ut? Vilka pedagogiska strömningar påverkades den av? Vi hoppas därmed öka förståelsen för nybörjarböckernas plats i den svenska barnbokens historia mer generellt. Vi instämmer här med Wannamaker och Miskec som hävdar att denna texttyp ofta förbises av forskningen, då den inte tillskrivs ett egenvärde utan betraktas som en sorts övergångslitteratur.

Materialet för undersökningen är de böcker som förlaget lanserar för nybörjarläsare, den till perioden kopplade förlagskorrespondensen samt relevanta manuskript bevarade i Sagaarkivet. Korrespondensen med förlaget är särskilt intressant under Wranérs redaktörskap då hennes svar ofta finns bevarade i form av koncept på inkommande brev. Brevväxlingen gör det möjligt att följa hur redaktör och författare förhandlar om vad nybörjarlitteratur bör vara. Materialet är stort och kan inte behandlas uttömmande i denna artikel, varför ett snävt urval som speglar två idealtypiska hållningar

till nybörjarläsaren har gjorts. Den första hållningen beskriver vi som en språklig anpassning, den andra som en psykologisk. Den språkliga anpassningen exemplifieras av läraren, läromedelsförfattaren och radioprofilen Ingrid Wallerström och den psykologiska anpassningen av författaren och läraren Kaj Juel Nielsen respektive läraren och psykologen Bodil Farup. Artikeln berör även hur förlaget parallellt lanserade sina nybörjarböcker som lättläst litteratur för hjälpskolan, det vill säga den skolform som från 1905 och framåt var tänkt för de elever som av olika anledningar behövde stöd i sin utbildning och då särskilt de som ansågs vara svagt begåvade (Nordström).

Förlaget, folkskolan och bredvidläsningen

En konkret förändring i samband med Amanda Hammarlunds sorti är förlagets nedläggning av jultidningarna *Jultomten*, *Tummeliten* och *Titteli-Ture*, vilka samtliga upphör efter 1934. Med Wranér vid rodret satsar förlaget på sin bokutgivning. Man kan notera att redan tidskrifterna var åldersdifferentierade eftersom *Jultomten* riktade sig till de något äldre läsarna och *Tummeliten* till de något yngre. Åldersdifferentieringen i Barnbiblioteket Saga kan därför betraktas som en förlängning av tidningsutgivningens marknadsföringsstrategier i ett nytt format. Orsaken till nedläggningen av jultidningarna antyds i förlagets korrespondens med olika medarbetare. I ett brevtkast på ett tidigare obesvarat brev från Wallerström till Hammarlund den 16 november 1935 menar Wranér att en avveckling av tidningspublikationerna är nödvändig. Wranér förklarar att redaktionen inte längre har användning för vissa texter "emedan troligen jul-tidningarnas tid för oss är förbi". I ett annat längre brevkoncept på ett brev från Nils Ernholt den 19 oktober 1936 skriver Wranér att nedläggningen av *Jultomten* är ett ekonomiskt övervägande: "Skälet därtill är de arga konkurrenterna, som alldeles tagit loven av den första på arenan. Förlusterna har de senaste åren varit för stora för ett så litet förlag."

Efter nedläggningen av jultidningarna arbetar förlaget med att utveckla bokserien Barnbiblioteket Saga. Wranér vill nå nya målgrupper och Wallerström verkar vara den som först lanserar idén om särskilda nybörjarböcker. I efterskriften till den första nybörjarboken, *I Hoppare-land* (1940), skriver Wallerström att hon redan någon gång under sommaren 1925 suttit hos förlagsredaktören Amanda Hammarlund och resonerat om en speciell läsning för barn "som endast gått några månader i skola" (171). Efterskriften som riktar sig till både föräldrar och lärare presenterar även hennes systematiskt

utarbetade idéer om vad det innebär att skriva för barn som precis har lärt sig att läsa.

Göte Klingberg sammanfattar den pedagogikhistoriska bakgrunden till bokserien Barnbiblioteket Saga och pekar på att barnlitteraturen vid sekelskiftet skulle skrivas med hänsyn till pedagogik och barnpsykologi. Han lyfter också fram uppfattningen att barnböcker knappast borde handla om barn i nutiden, eftersom barn inte är särskilt intresserade av sig själva och inte kan tillgodogöra sig berättelser som handlar om deras egen värld. Klingberg menar att båda dessa målsättningar uppfylls i de första årens utgivning (78). Förlagets nybörjarböcker visar på utgivningens förändring parallellt med att estetiskt-pedagogiska och barnpsykologiska ideal förändras. Juel Niensens och Farups böcker utspelar sig nära det läsande barnets vardag, även om skildringen av lägenheter och moderna lek-saker också blandas upp med magiska element och inslag av fantasi.

Förlagets koppling till skolan är som starkast under de första årtiondena, inte minst genom bandet till Sveriges allmänna folkskollärareförening. De pedagogiska utgångspunkterna kom emellertid att ändras i takt med att nya pedagogiska och estetiska idéer fick fäste. Här står förlaget i samklang med tidens barnpsykologiska strömningar och ett nytt sätt att tänka om ålder i skolans värld. Troligtvis har Lorentz Larsons introduktion av den tyska barnpsykologen Charlotte Bühler i *Svensk läraretidning* haft viss betydelse. Inger Andersson har även visat att skolans och skolbibliotekens intresse för psykologi och pedagogik växte under 1900-talets första hälft (13). Som en del i etableringen av det pedagogisk-psykologiska perspektivet i skolan kommer en undervisningsdifferentiering till stånd. 1946 års skolkommision gör följande utlåtande som kan ställas i relation till barnboksmarknadens åldersdifferentiering i stort: "Den tidiga differentieringen möjliggör, att eleverna i en klass blir mer homogena efter utvecklingsålder, varigenom undervisningen bättre kan avpassas efter deras verkliga nivå" (citerat i I. Andersson 83). Den allt större differentieringen avseende ålder och psykologi är viktig för barnbokens utveckling under denna tid – det blir tydligt av de förändringar som sker i Barnbiblioteket Saga.

Nybörjarböckerna är ett exempel på förlagets kontinuerliga ansträngningar att hålla sig nära skolan och de behov som eleverna mer generellt kan antas ha. Samtidigt var förlaget noga med att inte profilera sig som ett renodlat läromedelsförlag. I ett utkast på ett brev från rektorn Nils A. Geward den 12 april 1949 svarar exempelvis Wranér att förlaget "inte ge ut läroböcker". Nybörjarböckerna marknadsförs inte heller i första hand som läromedel. I stället för att konkurrera

med skolförlagens läroböcker ska utgivningen fungera som ett pedagogiskt uppdaterat komplement till den övriga läsundervisningen.

Var gränsen till den rena läroboken bör dras är inte helt självklart. Kanske kan man säga att förlaget ville erbjuda böcker som initierar en annan sorts läsning än den som skolan traditionellt sett ansågs erbjuda. Man kan också notera att Wallerström själv förespråkar att hennes böcker används som komplement till skolans undervisning. Inför planeringen av sin första nybörjarbok skriver hon i ett brev den 31 maj 1938 att den kan "komma skolan till godo" och fungera som en läsning över jullovet, då hon vet "hur mycket en nybörjare glömmet under sitt första jullov". Hon menar vidare "att en lättläst liten bok skulle hålla läsfärdigheten uppe under de två månader, barnen på landet gå hemma". I ett annat brev den 12 september 1939 skriver Wallerström att hennes berättelser kan fungera som ett "hjälpmedel för de svagaste eleverna" och att en lättläst bok av detta slag kan stärka barnens känsla av att de kan läsa: "Lärarinnan vill tidigt övertyga småbarnen om att de kunna läsa i en annan bok än ABC-boken."

Ingrid Wallerströms läslära och hjälpskolan

Wallerström hör till de mer skolorienterade författarna i förlagets satsning på nybörjarböcker. Hennes debut i Barnbiblioteket Saga sker med redan nämnda *I Hoppare-land* och under decenniet hinner hon med ytterligare två böcker: *Kungens lille doktor* (1944) och *Luden-svansarna* (1950). Flera av texterna hade tidigare publicerats i *Barnens första julbok* (1931) och *Tomte-Nisse* (1933–1955), men revideras för det nya publiceringssammanhanget. Tillsammans med David Hedberg hade hon även gett ut läseboken *Lillköpingsbarnen* (1928) för de första skolåren, som publiceras i en andra helt omarbetad upplaga 1940 och ytterligare en tredje och fjärde upplaga 1945 respektive 1948.

I efterskriften till första upplagan av *Lillköpingsbarnen* skriver Wallerström att hon skildrat barnens värld "sedd så vitt som möjligt från deras egen synvinkel och i görligaste mån skildrad på deras eget språk" (175). Målsättningen var att presentera "roande" och "intressant" läsning som gör läsarna nyfikna: "Har nämligen den lilla sjuåringen lyckats inhämta något nöjsamt av raden eller stycket, som han eller hon med kanske betydande möda arbetat sig igenom, så sporrar detta till nya ansträngningar för att komma underfund med vad det följande kan ha att bjuda i den vägen" (175). Även i efterskriften till den helt omarbetade upplagan betonas att läsningen är tänkt att vara roande men att undervisningen också skulle levandegöras

med inslag av teater och lek (261). Allt detta tar Wallerström med sig in i Barnbiblioteket Saga.

I Hoppare-land börjar med en traditionell läslära tagen från hennes tidigare publicerade *Barnens första julbok*. Men till skillnad från läslärorna i de länge dominerande läseböckerna, Anna Maria Roos *Sörgården* (1912) och Elsa Beskows och Herman Siegvalds *Vill du läsa?* (1935), riktar den sig till de barn "som nu kan läsa" – helt i enlighet med den utgångspunkt som Wallerström själv deklarerar i ovan anförda brev till förlaget. I stället för att lära sig enskilda bokstäver och enkla ord som "mor" och "ror" erbjuder läsläran en repetition och vidareföring av det som skolbarnet ska ha lärt sig under det första skolårets inledande termin. Wallerströms läslära är skriven på rim med generös stavelsedelning för att göra de längre orden mer lättlästa. Ordvalet är också tidstypiskt på ett sätt som i dag uppfattas som stötande:

FÖR OSS SOM NU KAN LÄSA

APAN, svart om fot och hand,
Trivs nog bäst i ne-ger-land.

*

BAGAREN vårt jul-bröd bakar,
und-rar här hur degen smakar.
(Wallerström, *I Hoppare-land* 3)

Wallerström fortsätter på samma sätt för varje bokstav i alfabetet. Därefter följer sammanlagt tretton kapitel i varierande genrer: berättelser, minipjäser och rimmade dikter. Men det som urskiljer Wallerströms läsa-själ-v-böcker från de övriga nybörjarböckerna i Barnbiblioteket Saga är inte att de innehåller en läslära, utan den hårt kontrollerade vokabulären.

I efterskriften till *I Hoppare-land* förklarar Wallerström att den som vill berätta för barn som endast gått några månader i skola måste "berätta utan att använda ljudstridigt tecknade ord" (171). Anpassningen gäller även för alla de barn, tillägger hon, som går i "hjälpklasser" och som under hela sin skoltid har svårt för innanläsning av enklare text (171). Det betyder att Wallerströms böcker undviker att använda ord med tje-ljud, sje-ljud eller j-ljud i dess olika varianter. Hennes strikt ljudenliga berättande, som indirekt knyter an till både äldre och samtida diskussioner om svensk stavning, väckte viss uppmärksamhet när böckerna recenserades i svenska dagstidningar. Margareta Sjögren skriver exempelvis att Wallerström kan

exkludera ljudstridigt tecknade ord utan att läsaren alls märker det. En annan recensent noterar på motsvarande sätt att boken konstfullt undviker alla krångliga ord och slår fast att varje "förstaklassist borde äga sitt eget exemplar av denna bok" ("I Hoppareland").

Svenskans ljudstridiga stavning har länge utpekats som en pedagogisk utmaning (I. Andersson 149). Efter stavningsreformen 1906 fortsätter lärarnas kamp för en mer ljudenlig stavning i syfte att underlätta läs- och skrivundervisningen, så att läraren ska slippa lägga tid på onödiga och svåra moment i de växande elevgrupperna. Under 1930- och 1940-talen lägger folkskollärarens skriftspråkskommitté fram flera förslag om rättskrivningsreformer som skulle göra stavningen mer ljudenlig (Forsell 4). Wallerström själv menar att hon följer skolans tillvägagångssätt, där ljudenlig stavning tas upp under termin ett och ljudstridig stavning tas upp under termin två. Det är i det närmaste samma upplägg som Beskows och Siegvalds *Vill du läsa?* för första skolåret. I denna populära läseboksserie införs mera ljudstridigt tecknade ord först efter en omfattande repetitionskurs med ljudenligt tecknade ord (160). Metoden vilar på antagandet att litteraturen ska föra den ovana läsaren genom en serie av förmodat standardiserade steg och föregriper de pedagogiska och kommersiella kategorierna nybörjarböcker, läsa-själv-böcker och lättläst som tar form på 1950- och 1960-talen (Wannamaker och Miskec).

I ett brev den 26 september 1944 skriver Wallerström att hennes bok inte får rekommenderas till andra skolåret och att all möda hon har lagt på att skriva sin berättelse med ljudenligt tecknade ord vore bortkastad på vana läsare: "Andra skolåret kan alla skriva för, men att skriva sådant som årets nybörjare kan läsa lätt och rätt och utan rättelser från de vuxna, det är min specialité, och det är min avsikt med denna stränga möda." Men hennes argument är inte enbart pedagogiska utan också kommersiella. Det finns enligt samma brev 120 000 nybörjarläsare i Sverige och det är viktigt att de "får en bok de kan kalla sin". Det är också angeläget, menar Wallerström, att hålla isär böcker som är riktade till "småbarn" och böcker som riktar sig till "nybörjarläsare". Wallerströms synsätt stämmer väl överens med Wannamakers och Miskecs definition av nybörjarböcker (Early Readers), det vill säga texter vilka riktar sig till barn som för första gången klarar av att läsa helt på egen hand (4). I ett brev den 28 oktober 1947 pekar Wallerström även på att hjälpklass eleverna växer i antal och antyder att förlaget borde utnyttja tillfället och inrikta sig på denna marknad.

För Wallerström handlar vägen till läsning mycket om att känna sig som en läsare. Det är en av förklaringarna varför det är så viktigt att hennes böcker riktar sig just till "oss som nu kan läsa" (vår kursiv). Att kalla ett barn som precis har börjat läsa för "småbarn" liknar hon i ett brev den 7 april 1944 vid "ärekränkning". Wallerström värderar uppenbarligen sin kategori av läsare och vill skapa en bemyndigande litteratur, som stärker den unga läsarens identitet. Att det inte handlar om en övergångslitteratur utan egenvärde blir tydligt av hennes notering på korrekturen till *I Hoppare-land*, där hon skriver att bindestrecken underlättar läsningen på ett positivt sätt: "Barnen finner till sin glädje att de kan läsa dem och i annan bok än ABC-boken" (bild 1).

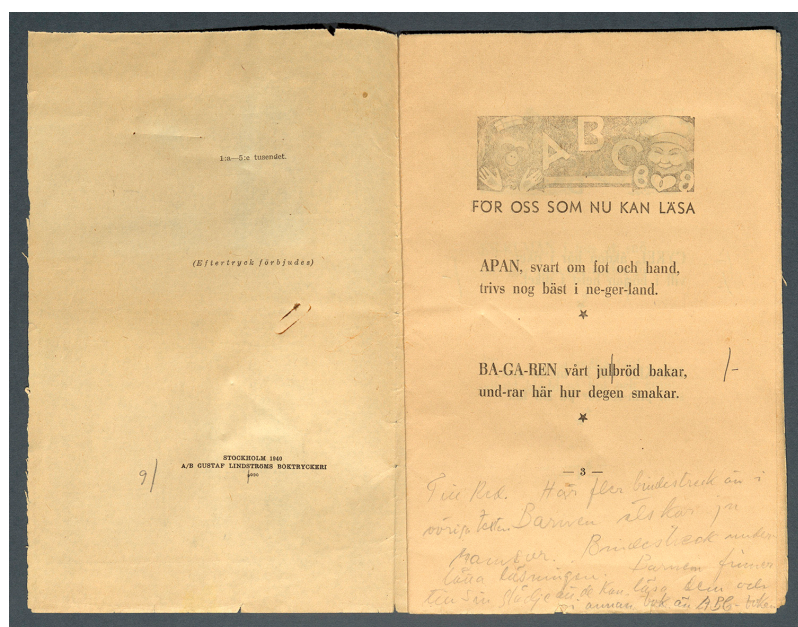

Bild 1. Korrektursida till Ingrid Wallerströms *I Hoppare-land* från 1940 med tillskrift av författaren. (Sagaarkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:79)

Av ett brev den 28 oktober 1947 framgår att Wallerström även engagerade sig i hjälpskolans arbete under 1940-talet, bland annat genom att hålla hjälpklassföredrag i Lund. Hjälpkola och hjälpklass är en skolform som funnits i Sverige sedan början av 1920-talet och som erbjöds inom folkskoleväsendets ram (jfr I. Andersson 139). Hjälpkolans position stärktes i början av 1940-talet genom nya kurser för blivande hjälplärare. I sitt brev menar Wallerström att hennes egna böcker inte enbart fungerar som läsa-själv-böcker i första klass utan även i sådana sammanhang:

Hjälpklassbarnen har ju ofta lässvårigheter hela skolan igenom – varför det letas efter lämplig litteratur, [sic] Har nu ringt lärarinnan i högre av hjälpklassavdelningen här och frågat, vad hon anser om böckerna i fråga. Hon tyckte de hade sina fördelar – ”enkelt lättfattligt språk, roande text – så de så...” (Wallerström, Brev till Wranér, 28 oktober 1947)

Wallerström är angelägen om att böckerna ska nå hjälpskolans elever. Hon föreslår att förlaget annonserar nybörjarböckerna som bredvidläsning i hjälpskolan som är en växande bokmarknad: ”Skaran av barn i särklass är stor – för fem år sen var det sjutton tusen, nu är det bra mycket mer, hjälpklasserna har ju anordnats så fort städerna hunnit, och fler kommer att inrättas förstås.” Här har vi alltså en utgångspunkt för det som i dag har kommit att kallas lättläst (Easy Readers) och som enligt Ramona Caponegro tar form som en egen genre under den andra hälften av 1950-talet (22).

I slutet av 1940-talet annonserar Barnbiblioteket Saga följdriktigt sina nybörjarböcker i tidskriften *Hjälpskolan*. Wranér korresponderar även med Paul Bergström på tidskriftens redaktion som är positivt inställd till förlagets utgivning. Reklamen som publiceras i *Hjälpskolan* visar att förlaget har identifierat en ny mottagargrupp, men den tydliggör också vilka böcker det handlar om och hur argumenten för deras värde för hjälpskolans elever formuleras. Annonseringen i tredje numret av *Hjälpskolan* 1948 lyfter sammanlagt fram tolv ”lättlästa” volymer som sägs vara ”utmärkta läseböcker för hjälpskolans elever”. Dessa böcker är enligt reklamtexten ”psykologiskt riktiga, roliga, rikt illustrerade, med lätta ord, stort mellanslag mellan raderna och tydlig stil” (“Det är inte så lätt”). Marknadsföringen fokuserar även på läslust och anpassning snarare än ett specifikt kunskapsinnehåll eller moraliskt budskap. Det huvudsakliga argumentet är kort sagt att böckerna ”väcker intresset för läsning och håller det vid liv”. En sådan estetiskt orienterad hållning ligger i linje med den profil som Barnbiblioteket Saga har haft sedan starten men med ett mer uttryckligt fokus på språklig anpassning och det lilla barnets psykologi. Att förlaget uppfattade dramatisering som ett användbart grepp i hjälpskolans läsundervisning framgår av en senare annons i tidskriften *Hjälpskolan* som håller fram lämpliga pjäser i Barnbiblioteket Saga (“Att läsa är roligt”). Flera av de böcker som annonseras innehåller kortare berättelser utformade som pjäser. De många dialogerna i nybörjarböckerna, ofta mellan två olika personer, bör mot denna bakgrund förstås som både ett estetiskt och pedagogiskt grepp. Reklamen stärker intrycket av att läsa-själv-böcker och lättläst delvis

är att betrakta som kommersiella kategorier och att samma texter kan vandra mellan dem (Fitzsimmons).

Förlagskorrespondensen visar att satsningen på hjälpskolans elever får ett visst genomslag. I ett brev den 23 november 1947 skriver Bergström att *Hjälpskolan* gärna publicerar en samlingsrecension som behandlar flera barnböcker på en gång och önskar att förlaget skickar flera "Sagadelar". Ytterligare böcker skulle ge "lite sällskap åt den förträffliga 'Ulla, två trappor upp'" som enligt Bergström kommer att fungera bra för hjälpskolans elever. I ett senare brev den 13 juni 1948 erbjuder han sig att sprida kunskaper om Barnbiblioteket Saga till eleverna på folkskoleseminariet i Göteborg eftersom han anser det "synnerligen värdefullt att de blivande lärarna känner väl till den utomordentliga insats, som Sv. Ltg:s Förlag gjort på barnlitteraturens område". Även redaktionens Hugo Gustafsson efterlyser i ett brev den 6 november 1950 nya recensionsexemplar och menar att Svensk läraretidnings förlag "har många lämpliga böcker för hjälpskolans elever". Korrespondensen mellan redaktionen på *Hjälpskolan* och Svensk läraretidnings förlag visar att de lättlästa böckerna togs emot på ett positivt sätt och att de tilldelades en specifik funktion i ett för förlaget nytt sammanhang.

I ett brev den 26 september 1944 nämner Wallerström att eleverna i hjälpklasserna ofta har lässvårigheter genom hela skoltiden och att det är svårt att hitta litteratur som passar dem. Att hennes egna böcker är lämpliga får hon bekräftat av en trettonårig "hjälpklassunge" som ivrigt diskuterat titelberättelsen "I Hoppare-land" med en skolkamrat. Här är det dock inte den språkliga utan den psykologiska dimensionen som står i centrum. Eleverna har fastnat för den anti-auktoritära skildringen av hur en pojke slår vad om att han vågar "klå" läraren och sedan med list vinner vadet genom att låtsas slå ihjäl en mygga som satt sig på läraren.

Kaj Juel Nielsen, Bodil Farup och det lilla barnets psykologi

Bland Sagas nybörjarböcker återfinns den danske författaren och läraren Kaj Juel Nielsen med två böcker: *Per bliver prins* (1944) och *Jörn og Jesper* (1946) – båda i översättning av Wranér under pseudonymerna Edit Orwe och Siri Erman med titlarna *Pelle blir Prins* (1945) och *Jörn och Jesper* (1947). Som översättare och redaktör spelar Wranér en viktig roll för utgivningen av Juel Nielsens böcker. Men redan de danska originalverken är noga anpassade för barn som nyss lärt sig läsa. När Juel Nielsens danska förläggare på Grønholt Pedersens forlag den 15 februari 1945 skriver till Wranér för att sälja

in *Per bliver prins* understryker han att den tar hänsyn till både de små barnens psykologi och läsförmåga:

Fortællingen, der er bygget over Smaabørns inderligaste Ønske-drøm: "Bare jeg maatte bestemme alting", er med Hensyn till Sprog-behandling, Ordforraad og typografisk Opsætning nøje tilpasser det lille Allderstrin. De tillige Illustrationerne er meget enkle og støtter Tilegnelsen af texten paa fortræfflig Maade, kan de smaa med Lethed læse Bogen helt uden voksnes Hjælp. (Grønholt Pedersens forlag)

Förläggaren framhåller bokens psykologiskt-pedagogiska funktion och menar att den är tänkt att både utveckla barnets läsfärdighet och möta barnets psykologiska behov utan vuxnas hjälp. Men till skillnad från i Wallerströms böcker är det psykologisk snarare än språklig anpassning som står i centrum. Vokabulären är inte lika tydligt kontrollerad, inte heller används stavelsedelning i originalet. Anpassningen till det lilla barnets psykologi är emellertid tydlig. Huvudpersonens dröm om att få bestämma allting själv ansluter till samtidens utvecklingspsykologi som poängterar vikten av känslomässig mognad och hävdar att uppfostraren måste ta hänsyn till barnets vanmaktskänslor och mindervärdeskomplex (Lundqvist; Kåreland, *En sång*). Denna terapeutiska och stärkande pedagogik, som tar plats i barnlitteraturen på 1940-talet, får här en tydlig uppgift i relation till föreställningen om läsa-själv-böcker som i sig kan beskrivas som en bemyndigande litteraturkategori.

Korrespondensen med Juel Nielsens förläggare visar att det också i Danmark fanns en marknad för "frilæsningsbøger" som komplement till undervisningen vid sidan av "A-B-C og Læsebøger". Juel Nielsen hade enligt förläggaren noterat ett intresse för sådana böcker bland svenska folkskollärare när han besökte svenska skolor och förlaget erbjuder därför översättningsrättigheterna till *Per bliver prins*. Den danska förläggaren saluför boken för den rekommenderade åldern 7-9 år, medan den enligt *Sagas stora katalog* är placerad i åldersspannet 4-7 år. Förflyttningen av bokens målgrupp i samband med översättningen förklaras antagligen med att den skulle passa den nybörjarserie som tog form i Barnbiblioteket Saga under 1940-talet.

I manuskriptet till *Pelle blir prins* har Wranér infört frasanpassat radfall och korta stycken. Av korrespondensen framgår också att förlaget vill utöka bokens omfång. Det danska originalet är på 44 sidor och när boken ges ut i Barnbiblioteket Saga har den 135 sidor. Den 28 juli 1945 meddelar Juel Nielsen i ett brev till Wranér att han "utvidet i den af Dem ønskede Retning" och förlängt boken genom att lägga till

fyra nya avsnitt på två olika ställen som tar hänsyn till illustrationernas placering. Juel Nielsens omarbetning resulterar i att prinsens sida av historien får mer utrymme, bland annat i det helt nya kapitlet "I Pelles kläder" (*Pelle blir prins* 57–83). Perspektivskiftet innebär en förstärkning av budskapet att mor och far vet bäst. I Wranérs bearbetning av Juel Nielsens bok återfinns också den stavelshedling som kännetecknar Wallerströms läslära, såsom exempelvis "an-sjo-vis" och "hallon-sylt". Men ljudstridigt tecknade ord förekommer och därmed skiljer sig läspedagogiken från den hos Wallerström. Arbetet med att skapa ett enhetligt lättläst format återspeglas i anteckningar till sättaren på manuskriptet till *Pelle blir prins*. Där kan man läsa att boken ska sättas i samma stil som Gösta Reuterswårds *Nulle Nallesson* (1944), en annan nybörjarbok i stor stil som gavs ut av förlaget (bild 2).

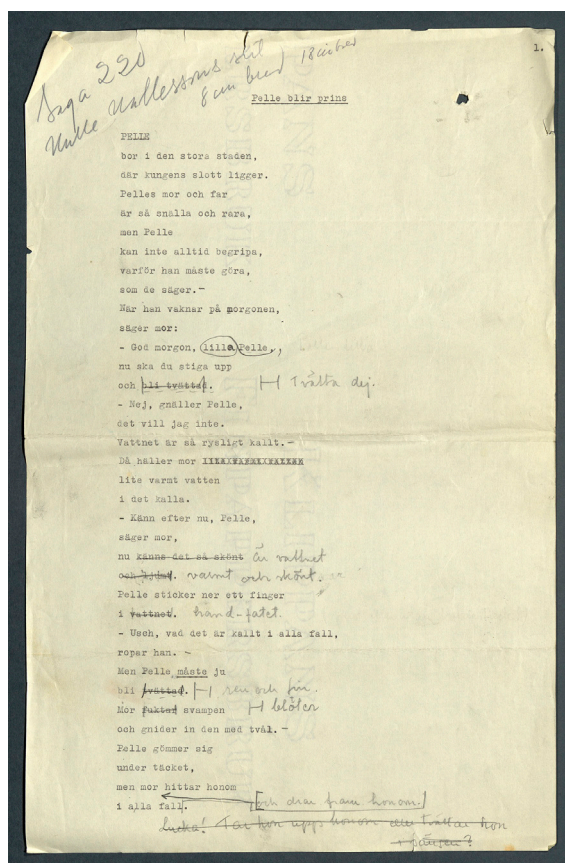

Bild 2. Manuskriptsida till Kaj Juel Nielsens *Pelle blir prins* från 1945 med tillskrift av redaktionen. (Sagaarkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:87)

Även Bodil Farup var lärare i grunden, men till skillnad från Wallerström, och i likhet med Juel Nielsen, intresserade hon sig mindre för den tidiga läsinläringen och mer för de små barnens psykologi. Hennes enda barnlitterära verk, *Jette fra anden sal* (1948), ges ut i Danmark året efter att den kom ut i Sverige som *Ulla två trappor upp* (1947). Att boken når de svenska boklådorna först beror på pappers- och tryckeristrejken som pågår i hemlandet, skriver Bodil Farup i ett brev till Wranér den 15 juni 1947. Det är Marie Hjuler som illustrerar såväl den svenska som den danska utgåvan, även om bildplaceringen och bildurvalet i utgåvorna skiljer sig åt. Av förlagskorrespondensen framgår att Hjuler är den som föreslår utgivningen av *Jette fra anden sal* i Barnbiblioteket Saga. I ett brev den 5 april 1946 framhåller hon att boken är "revideret af flere kaendte Pædagoger efter alle Kunstens Regler" och trycker på att Farup är ett ansett namn inom barnpsykologin och skolväsendet i Danmark.

I dag är Farup främst ihågkommen för sin betydelse för barnpsykologins etablering i Danmark (Almstrup). Farup ingick i den första årskullen av studenter med psykologisk-pedagogisk examen vid Köpenhamns universitet 1947 och arbetade som barnterapeut på Rigshospitalets barnavdelning. Hon blir klinikchef vid Rigshospitalets barnklinik från och med dess bildande 1950. Där undersöker hon barn med psykiska problem utifrån psykodynamiskt orienterade perspektiv och med god internationell utblick. Farups studier av bland annat barns reaktioner i vardagssituationer kom att bli särskilt betydelsefulla för barnpsykologiforskningen i Danmark.

Ulla två trappor upp översätts av Wranér under pseudonymen Katarina Blom. Utifrån brevkorrespondensen mellan Farup och Wranér, samt i jämförelse med den danska utgåvan, är det tydligt att Wranérs redigeringar syftar till att göra texten mer lättläst. Samtidigt sker en anpassning av layouten till det format som etablerats med Wallerströms böcker. Det görs även ett flertal tillägg i själva texten – den danska originalutgåvan innehåller endast 24 sidor, medan den svenska översättningen innehåller hela 121 sidor. Farup själv är inte helt nöjd med den långa svenska texten och kritiserar Wranérs anpassningar. I ett brev den 15 juni skriver hon: "Jeg har intet at invende mod 'Tilsætningerne', naar de har været nødvendige for Formatets Skyld – selv om jeg synes, at selve Bogens Idé kom bedre frem i den korte og knappe Form – den drukner lidt her i det meget andet Stof." De många tilläggen till trots var berättelsens sidomfång ändå för litet och 38 sidor reklam för andra Saga-titlar placerades därför i slutet av boken, det vill säga drygt en femtedel av den totala längden.

Farups text ansluter till nybörjarböckernas format genom sitt frasanpassade radfall, men stavelsedelningen som är framträdande i Wallerströms böcker undviks. Wranér inför korta rader och styckesindelning med mellanslag i stället för indrag. Att formen var innovativ framgår av en anteckning direkt på manusavskriften. På frågan om indragen från manus ska införas i översättningen svarar Wranér bestämt: "Nej! Alla rader börjar vid samma linje!" samtidigt som hon i blyerts markerar "Mellanslag" för att typografiskt avskilja de korta styckena från varandra (bild 3).

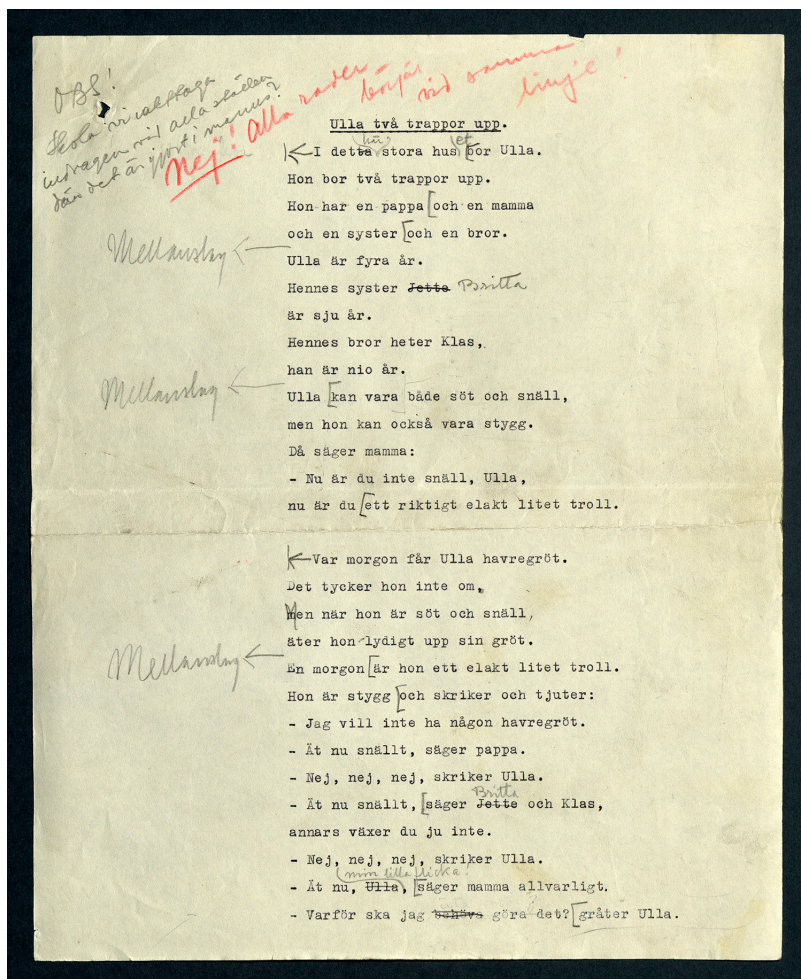

Bild 3. Manuskriptsida till Bodil Farups *Ulla två trappor upp* från 1947 med tillskrift av redaktionen. (Sagaarkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:88)

Som tidigare nämnts framstår Farups egen anpassning till nybörjarläsaren som psykologisk snarare än språklig. Boken tillåter starka känslor men vill också hjälpa barnet att hantera dem. Med Gretchen Papazian kan man säga att *Ulla två trappor upp* framställer läsningen som en både kognitiv och emotionell process i nära anslutning till rådande barnpsykologi: Ulla kan vara både "söt och rar" men hon kan också vara "stygg" (Farup, *Ulla* 8). Hjulers omslagsillustration fångar Ulla när hon är det senare, argsint sparkande på sina leksaker. Boken skildrar kort sagt ett barn med "uppförandestörningar", som visar starka och vad som samtida barnpsykologi gärna benämnde "problematisiska" känslor. Wranérs översättning förstärker här den pedagogiska funktionen och ökar kontrasten mellan barnets olika beteenden, exempelvis med tillägg som "Hon kan hjälpa mamma i köket. / Hon kan duka av / och vattna blommorna" (7-8).

I sin helhet radar berättelsen upp fem pedagogiskt förebildliga exempel på hur Ulla hanterar olika vardagssituationer, först med ilska och sedan med insikt. I det första kapitlet blir Ulla arg för att hon måste äta gröt varje dag:

En morgon
är hon ett elakt litet troll.
Hon är stygg.
Hon slår med skeden
i tallriken
och skriker
och bråkar:
- Jag vill inte ha gröt i dag!
(Farup, *Ulla* 10)

Exempelstrukturen tillåter starka och rebelliska känslor men sensmoralen är förhållandevis traditionell och slår fast att det är bäst att lyda mamma. Ulla knackar på hos grannen som är "stor och tjock" och säger att hon inte längre tycker om sin mamma som tvingar henne att äta gröt (20). Kan inte grannen möjligen bli hennes nya mamma? Det går bra och nu får Ulla äta hur mycket bakelser och kakor hon vill. Men att bara äta kakor och bakelser blir inte heller bra. Nästa morgon vill Ulla hellre ha gröt så hon springer hem till mamma som säger att nu är Ulla "en stor och duktig flicka" (38).

De övriga fyra berättelserna i *Ulla två trappor upp* har en liknande exempelstruktur. Mamman blir aldrig arg på Ulla för att hon har starka känslor och det är barnet som på egen hand kommer till insikt om de rätta lösningarna på sina vardagliga problem. I bokens

sista avsnitt levereras den pedagogiska sentensen utförligt. Efter de upprepade besöken hos grannarna kommer Ulla fram till hur mycket hon faktiskt älskar sin mamma och inser att hon vill bo med sin egen familj.

Ulla två trappor upp verkar träffa rätt i 1940-talets litterära och pedagogiska klimat. Den samtida kritiken framhåller att boken har hög kvalitet samt är författad av en barnpsykolog som kan konsten att tala till små barn ("Litteratur"). En recensent noterar att berättelsen "ideligen vädjar till igenkännandets glädje" och byggs upp runt "små problem" som varje unge brottas med (Bolin, "Barnböcker"). En annan recensent menar att Farup skrivit en barnbok som för en gångs skull handlar om "ett utpräglat storstadsbarn i ett hyreshus" (Zweigbergk, "Omtyckta moralkakor"). Många år senare nämns *Ulla två trappor upp* i ett inlägg i en kortare uppfostringsdebatt där Kerstin Vinterhed diskuterar frågan om disciplin kontra frihet samt det friare uppfostringsidealet och självregleringsmetoden som förespråkades av pedagogen och psykoanalytikern A. S. Neill. Vinterhed menar i linje med pedagogiken i Farups bok att barn utvecklas bäst om de inte hämmas.

Centralt i Neills barnpsykologi var att barn på grund av sitt makt- och hävdelsebehov inte svarar positivt på en auktoritär och hämmande uppfostran, utan att den snarare skapar så kallade problembarn (Lundqvist 24; Kåreland, *En sång* 35). Uppfattningen om den terapeutiskt frigörande kraften i barns fantasi och i fantasifull litteratur återfinns hos samtliga tre författare som behandlas här. I Wallerströms *Luden-svansarna* nämns ordet "problem-barn" uttryckligen när trollmor som har hört talas om detta nya fenomen oroar sig över sina trollbarns beteende (132-133). Även Juel Nielsens *Pelle blir prins* innehåller frihetspedagogiska synsätt.

Dansk barnpsykologi inspireras vid denna tid av det utvecklingspsykologiska och psykoanalytiska tänkandet efter Sigmund Freud. Farup brukar räknas som en introduktör av Melanie Klein och lekterapi (Trillingsgaard). Om Freud betonar drömtydningens roll poängterar Klein fantasins och lekens betydelse för att hjälpa barnet att utforska sitt omedvetna och övervinna svårigheter (Bosmajian). Det är sannolikt en psykoanalytiskt orienterad pedagogik av detta slag som ligger till grund för den tillåtande skildringen av det lilla barnets aggressivitet i *Ulla två trappor upp*. Klein menar att en fientlig omgivning med avvisande vuxna förhindrar barnets mognad, medan en medkännande hantering av barnets begär leder till en positiv personlig utveckling. Inom den psykoanalytiska förståelseramen i traditionen efter Klein är det vuxenvärldens uppgift att hjälpa bar-

net att hantera sitt eget omedvetna drivsliv och sina omedvetna önskningsar (Bosmajian). Mot denna bakgrund kan den psykologiska grundhållningen i Juel Nielsens och Farups nybörjarböcker beskrivas som ett försök att med litteraturens hjälp, genom fantasins och lekens uppprepning, bejaka det läsande barnets behov av kärlek såväl som dess rörelse mot självständighet.

Avslutning: Språk och psykologi

Från starten hade Svensk läraretidnings förlag starka band till folkskolan och folkskollärarna, inte minst genom samarbetet med Sveriges allmänna folkskollärareförening (Klingberg; Widhe). Den här artikeln visar att kopplingen mellan Barnbiblioteket Saga och skolan tar sig nya uttryck när Wranér tillträder som redaktör 1935. Med utgivningen av ett tiotal nybörjarböcker pedagogiseras och åldersdifferentieras utgivningen under 1940-talet. Wranér har stor betydelse för utformningen av dessa nybörjarböcker som riktar sig till elever som precis har lärt sig att läsa. Förlaget ville inte satsa på rena läroböcker, men det är ändå uppenbart att nybörjarböckerna delvis riktar sig till elever i folkskolans första årskurs. Wranér översätter även böcker från danska och arbetar för att de ska passa förlagets nya läsa-själv-satsning. Det innebär en förändring av innehåll och formgivning, men också att texterna fick förlängas för att passa in i bokseriens befintliga format.

Vår undersökning visar att förlagets nybörjarböcker kan beskrivas som både "läsa-själv-böcker" för barn som precis har lärt sig att läsa och ett "lättläst" hjälpmedel för svaga elever och elever med särskilda behov. De är språkligt och innehållsmässigt kontrollerade med en expertmässig inramning, anpassade både till skolans nybörjarläsare och hjälpskolans elever. Utgivningen har en specifik layout, med bestämd teckenstorlek, korta stycken och enkla ord. Parallellt med en sådan språklig anpassning urskiljer vi en tidstypisk psykologisk hållning. Nybörjarböckerna bejakar barnets fantasier och önskedrömmar, vänder upp och ner på den givna maktordningen mellan vuxna och barn, och står i samklang med nyare barnpsykologi. Läsa-själv-böckerna bemyndigar därmed läsarna på två sätt: genom sin psykologiskt frigörande tematik och genom sin lättlästa form som syftar till att låta nybörjaren känna sig som en självständig läsare.

I jämförelse med ett annat samtida verk, Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* (1945), är Svensk läraretidnings förlag mer försiktiga i sitt pedagogiska förhållningssätt och ramar in barnets önskedrömmar och uppror mot föräldrarna som ett terapeutiskt exempel

med den moraliska sentensen "föräldrarna vet trots allt bäst". Det pekar mot förlagets strategiska anpassning av utgivningen till en föränderlig barnboksmarknad, men vittnar också om ett ambivalent förhållande till 1940-talets estetiska, pedagogiska och psykologiska strömningar.

Biografisk information: Johanna Almqvist är doktorand i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning vid Linnéuniversitetet och skriver sin avhandling om Barnbiblioteket Sagas pedagogiska och läsfrämjande funktion. Hon har tidigare arbetat på Svenska barnboksinstitutet som forskningsassistent inom projektet "Barnbiblioteket Sagas arkiv. Kartläggning och visualisering av en svensk barnboksserie (1899–1970)".

Olle Widhe är professor i litteraturvetenskap med didaktik vid Göteborgs universitet, där han bland annat forskar och undervisar om barn- och ungdomslitteratur. Just nu samarbetar han i två projekt med Svenska barnboksinstitutet: "Barnbiblioteket Sagas arkiv. Kartläggning och visualisering av en svensk barnboksserie (1899–1970)", samt "Sagan om Saga. Ett barnboksförlags redaktionella praktiker".

Noter

1 I *Barn och böcker* från 1945 skriver Greta Bolin och Eva von Zweigbergk att det är ont om bredvidläsningsböcker för "nybörjaren i läsandets konst". De nämner särskilt nybörjarböckerna i Barnbiblioteket Saga som oundgängliga läsa-själv-böcker (37–38). Året innan skriver Bolin i en recension av Saga 215 att det är brist på böcker för "nybörjarläsarna" ("För nybörjare" 7). Begreppet "Börjabok" används av Rabén och Sjögren 1961–1971 och Bonniers publicerar serien "Läsa-själv-böcker" 1963–1967.

2 Barnbiblioteket Saga gav på 1940-talet ut följande nybörjarböcker: **196.** Ingrid Wallerström, *I Hoppare-land. Sagor, visor och dialoger för skolans yngsta*, illustrationer av Kerstin Frykstrand, Svensk läraretidnings förlag 1940. **206.** Annie Bergman, *Kasper Kul och andra äldre och nyare sagor på vers och prosa*, Svensk läraretidnings förlag 1942. **212.** Gösta Reuterswärd, *Nulle Nallesson. Första samlingen*, illustrationer av Märtha Reuterswärd, Svensk läraretidnings förlag 1944. **215.** Ingrid Wallerström, *Kungens lille doktor. Sagor, rim och ram-sor för sko-lans yngsta (årets ny-bör-ja-re)*, illustrationer av Kerstin Frykstrand, Svensk läraretidnings förlag 1944. **220.** Kaj Juel Nielsen, *Pelle blir prins. En historia för de minsta*, illustrationer av Annie Bergman, Svensk läraretidnings förlag 1945. **222.** Gösta Reuterswärd, *Nulle Nallesson. Andra samlingen*, illustrationer av Märtha Reuterswärd, Svensk läraretidnings förlag 1946. **226.** Bodil Farup, *Ulla två trappor upp*, illustrationer av Marie Hjuler, Svensk läraretidnings förlag 1947. **228.** Christy Bentzon och Marie Hjuler, *Lille Bo i Bokstavslandet. En saga i ord och bild*,

Svensk läraretidnings förlag 1947. 229. Kaj Juel Nielsen, *Jörn och Jesper. Berättelsen om stadspojken och pojken från landet*, illustrationer av Annie Bergman, Svensk läraretidnings förlag 1947. 232. Johanne Grieg Cederblad, *Per och Greta*, illustrationer av Marie Hjuler, Svensk läraretidnings förlag 1948.

3 Vi följer här Wannamaker och Miskec som skriver "early readers", "independent readers" och "easy readers" när de syftar på läsaren och "Early Readers", "Independent Readers" och "Easy Readers" när de syftar på själva boken (4).

Litteratur

Almstrup, Ole. "Universitetets barnpsykologiska klinik – glimt af en udvikling over 50 år". *Psyke & Logos*, vol. 21, nr 1, 2000, s. 210–223.

Andersson, Inger. *Läsning och skrivning. En analys av texter för den allmänna läs- och skrivundervisningen 1842–1982*. Diss., Umeå universitet, 1986, umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:156275/FULLTEXT02.pdf. Hämtad 8 oktober 2024.

Andersson, Maria. "Mord, blod och rosslande kämpars dödsqual. Fridtjuv Bergs *Trojanskakriget* och *Iliaden* för barn". *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning*, vol. 45, 2022, s. 1–25, doi.org/10.14811/clr.v45.731.

"Att läsa är roligt och inte alls svårt". *Hjälpskolan. Organ för Nordiskt hjälpskoleförbund*, nr 4, 1950.

Bergstrand, Ulla. *Från Prins Hatt till Gulliver. En stillhistorisk och textrelaterad analys av illustrationerna i Barnbiblioteket SAGA volym 1–10 åren 1899–1902*. Diss., Lunds universitet. Gleerupska universitetsbokhandeln, 1982.

Bergström, Paul. Brev till Signe Wranér. 1947–1948. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

Beskow, Elsa och Herman Siegvold. *Vill du läsa? Första skolåret*. Norstedt, 1935.

Bolin, Greta. "Barnböcker på gott och ont". *Svenska Dagbladet*, Stockholms bokbilaga, 25 oktober 1947.

---. "För nybörjare i läskonsten". *Svenska Dagbladet*, 24 december 1944.

Bolin, Greta och Eva von Zweigbergk. *Barn och böcker*. Kooperativa förbundets förlag, 1945.

Bosmajian, Hamida. "Reading the Unconscious. Psychoanalytical Criticism". *Understanding Children's Literature*, redigerad av Peter Hunt, Routledge, 1999, s. 100–111.

Caponegro, Ramona. "From the *New England Primer* to *The Cat in the Hat*. Big Steps in the Growth and Development of Early Readers". *The Early Reader in Children's Literature and Culture. Theorizing Books for Beginning Readers*, redigerad av Jennifer Miskec och Annette Wannamaker, Routledge, 2016, s. 13–25.

"Det är inte så lätt". *Hjälpskolan. Organ för Nordiskt hjälpskoleförbund*, nr 3, 1948.

Ernholdt, Nils. Brev till Signe Wranér. 19 oktober 1936. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

Farup, Bodil. Brev till Signe Wranér. 15 juni 1947. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

---. Manuskript till "Ulla två trappor upp" [publicerades som *Ulla två trappor upp* 1947]. Sagaarkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:88.

---. *Ulla två trappor upp*. Svensk läraretidnings förlag, 1947.

Fitzsimmons, Rebekah. "Creating and Marketing Early Reader Picture Books". *The Early Reader in Children's Literature and Culture. Theorizing Books for Beginning Readers*, redigerad av Jennifer Miskec och Annette Wannamaker, Routledge, 2016, s. 38–53.

Forsell, Johan. "Reformen fjärmar oss inte från nordiska grannspråken". *Dagens Nyheter*, 16 februari 1943.

Geward, Nils A. Brev till Signe Wranér. 12 april 1949. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

Grønholt Pedersens forlag. Brev till Signe Wranér. 15 februari 1945. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

Gustafsson, Hugo. Brev till Signe Wranér. 6 november 1950. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

Hjuler, Marie. Brev till Signe Wranér. 5 april 1946. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

"I Hoppareland". *Falu läns tidning*, 21 maj 1941.

Johannesson, Lena. "Att läsa mellan raderna och se mellan fingrarna". *Den olydiga boken. Om lättläst-bokens kommunikativa rum*, redigerad av Lena Johannesson och Birgitta Qvarsell, Tema Kommunikation, Linköpings universitet, 1995, s. 7–21.

Johannesson, Lena och Birgitta Qvarsell (redaktörer). *Den olydiga boken. Om lättläst-bokens kommunikativa rum*. Tema Kommunikation, Linköpings universitet, 1995.

Juel Nielsen, Kaj. Brev till Signe Wranér. 1945–1947. Saga-arkivet, Svenska barnboksintitutet, Stockholm, avdelning I: E I:16.

---. *Jörn och Jesper. Berättelsen om stadspojken och pojken från landet*. Svensk läraretidnings förlag, 1947.

---. Manuskript till "Pelle blir prins" [publicerades som *Pelle blir prins* 1945]. Sagaarkivet, Svenska barnboksintitutet, Stockholm, avdelning I: F II:87.

---. *Pelle blir prins. En historia för de minsta*. Svensk läraretidnings förlag, 1945.

---. *Per bliver Prins*. Grønholt Pedersen, 1944.

Klingberg, Göte. *Sekelskiftets barnbokssyn och Barnbiblioteket Saga*. Svensk läraretidnings förlag, 1966.

Kåreland, Lena. *En sång för att leva bättre. Om Lennart Hellsings författarskap*. Rabén & Sjögren, 2002.

---. *Gurli Linders barnbokskritik. Med en inledning om den svenska barnbokskritikens framväxt*. Diss., Uppsala universitet. Bonnier, 1977.

Kärrholm, Sara. "Ett *utile dulci* för ungdom. Ungdomens bibliotek som bokserie och förlagssatsning". *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning*, vol. 46, 2023, s. 1–27, doi.org/10.14811/clr.v46.799.

"Litteratur". *Söderhamns tidning*, 23 september 1947.

Larson, Lorentz. "Kärlek till läsning. Skolans förnämsta mål". *Svensk läraretidning*, 1933.

Lundqvist, Ulla. *Århundradets barn. Fenomenet Pippi Långstrump och dess förutsättningar*. Diss., Stockholms universitet. Rabén & Sjögren, 1979.

Nordenstam, Anna och Christina Olin-Scheller. *Lättläst. Bokmarknad, ungdomslitteratur, skola*. Gidlunds förlag, 2022.

Nordström, Stig. *Hjälpskolan och särskolan i Sverige t.o.m. 1921. Utvecklingen i relation till differentieringsproblemet*. Diss., Uppsala universitet, 1968.

Papazian, Gretchen. "Reading in the Early Reader. Mindset, Emotion, and Power". *The Early Reader in Children's Literature and Culture. Theorizing Books for Beginning Readers*, redigerad av Jennifer Miskec och Annette Wannamaker, Routledge, 2016, s. 71–87.

Sagas stora katalog. 1899–1956. Svensk läraretidnings förlag, 1957.

Sjögren, Margareta. "Jul-van tom-te har gran, men inte ljus och stjärna". *Dagens Nyheter*, 19 december 1942.

SOU 1948:27. 1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.

Trillingsgaard, Anegen. "Legeterapi". *Lex. Danmarks Nationalleksikon*. 2024, lex.dk/legeterapi.

Wallerström, Ingrid. Brev till Amanda Hammarlund. 16 november 1935. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

---. Brev till Signe Wranér. 1938–1947. Saga-arkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:35.

---. *I Hoppare-land. Sagor, visor och dialoger för skolans yngsta*. Svensk läraretidnings förlag, 1940.

---. *Luden-svansarna. Sagor, rim och ramsor för de yngsta*. Svensk läraretidning, 1950.

---. Manuskript till "I Hoppare-land" [publicerades som *I Hoppare-land* 1940]. Sagaarkivet, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:79.

---. "Till lärarinnan". *Lillköpingsbarnen, deras hem och hembygd. Läsebok. 1 första skolåret*, Magn. Bergvall, 1940.

Wallerström, Ingrid och David Hedberg. "För lärarinnan". *Lillköpingsbarnen, deras hem och hembygd*. Magn. Bergvall, 1928.

Wannamaker, Annette och Jennifer Miskec. "Introduction. Early, Easy, First, Beginner, Chapter". *The Early Reader in Children's Literature and Culture. Theorizing Books for Beginning Readers*, redigerad av Jennifer Miskec och Annette Wannamaker, Routledge, 2016, s. 1–12.

Wennström, Karin M. *Å andras vägnar. LL-boken som litteratur-, kultur- och handikappolitiskt experiment. En kommunikationsstudie*. Diss., Linköpings universitet, 1995.

Widhe, Olle. "Sagaiternas land. Barnboksmarknad, publiceringsstrategier och läsare runt sekelskiftet 1900". *Litteratursociologi i nytt ljus*, redigerad av Karl Berglund och Ann Steiner, Uppsala universitet, 2024, s. 119-141.

Vinterhed, Kerstin. "Om barns rätt att visa vrede". *Dagens Nyheter*, 20 maj 1978.

Zweigbergk, Eva von. *Barnboken i Sverige 1750-1950*. Rabén & Sjögren, 1965.

---. "Omtyckta moralkakor". *Dagens Nyheter*, 17 oktober 1947.